

САНА

ЧУРАПЧЫ
УЛУУБУН
ХАБЫАТА,

ХАБЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫМ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР.

ОЛОХ

№ 142 (7939) — 1995 с.л. сатыны 30 күн. Чэппер ☆ Сманата—411 солкуобай.

Киэн ыгырыылаах түмсүү

БЫМБАРЫ КӨРСӨ

Билгийн дайдууд, пронаводство өнгөрөн таааарынга 25-40 бырыннан камтагт, ону 10 бырыннанга нэр-
лэр ныхтар бээр буолулар. Бидыл сайын В.С.Чер-
номырдин Саха сиритэр кэлэ сымдынытар РФ пр-
вительствотын кытта дуогабар түһэркэллэнтэ билгин
республикибыйтыгар улахан суолталаант, ону таһынан
15 дуогабар илин баттеина. Билгин федеральнай по-
дуом бүтүнүү республикага хвалар буолла. Ону Саха
сиритэр федеральнай суолталаах тутуудары ытытыта
туһайнахтаахпыт. Урут кыһыл көмүс 11,5, алмаас 20
бырыннаннара республикага хвалар эбит буолларын
оны кыһыл көмүс 13, алмаас 25 бырыннаннанын ыла-
быт. Ону бэйэбит кайдак бадарар атылаһар да, тут-
тар да кылактаахпыт. Очкотуттар тас дайдулары кытта
сйбээспит нэпнэхтээх. Өссө билгин республикабыт сап-
пааһыра, бэйэтигэр фонданы тэринэрэ сокуонумал
кыгултаны. Российской Федерацияк правительствота
тыа кайнайыстыбатын сымдынытар бээрэр үбүттэн Са-
ха Республикага бэйэтин өлүүтүн ылар буолла. Дайлу
илин уобаласгарыттан табаары, бородууктаны, уматы-
гы тэһий кэһий яккы сылга үүстүгүра сымдыныта.
Онон бээр триллион солк, суумалаах кредит ытамыт,
ити болпурорго быһаарыллына дээххэ маала. Саха ыч-
чата үөрэххэ быһа киирэр усулуобуйата ситиһилиннэ.
Билгин Москвага 7, Санкт-Петербурга 4, кыраннысс

Бу зоналный түмүктөгү иттии сөргө Тааттадан кыраайы үрөтөр музей директору Константин Максимович Винокуров, Чуралгыттан Афанасий Алексеевич Сидцев, Евдокия Михайловна Макарова, Николай Григорьевич Кривошапкин тал эттилер. Кишилэр билигин ордук пайланышыа кээммет арататын, пенсионердар балыйашыккаларга шарабатын төгөрөлгөн бөлүгөттүлөр. Илва энэр зона быкбарданчыларын быкбар монтезери кенг шырылаах муныяхтарын улуу дыналгатын балыйа И. С. Сидцев түмүктөгү.

С. АЛЕКСЕЕВ.

И. И. Носов өр саямаларга бишгэ алтанан оёнуу итнэг сараалзат дүүгэлзэрин Альяна Петровна Харитонованы, Татьяна Егоровна Артемьеваны уосна эдэр калүвээ илтээчилэри, педагогтары кытта күн бүгүн үөр-зөтө аймнылаахтык үлэнир. Олмттах педагог-итээччи эдэрлэргэ—наставниктара, сүбэинтэрэ, эйэрэс эдындэрэ, киэн туттар кишилэрэ, Ирина Ивановна зан бастаан манна кэлэрингэр сорботх бэйгэ эрэ эбит буол-лабына, бу сүрэгэ сөбүлээбит Миндажаайытыгар тап-тыр уолугар Федор Гермогеновха кэргэн тахсан, тусна уһаайбаланын, дьнэ-уот тэриээн буруо таһааран, үс ололоком, билгини илэилнэк биш түс-бас маллара. Аман-таады «Ийини» дөтөд итээччинэ, Российской Фе-дерация үөрбэринтин тулгуула Ирина Ивановна Носов туһунан кылгас бэлгээтэһиним итиник.

П. СЫРОВАТСКАЯ.

СҮГҮРҮТЭР СҮДҮ ТАЛААН

Саха театра төрүттээминтэ 70 сыла туоларынан сибээстээн, саха искусствотун анализпит-сабаласпыт дьоммутун сайаан-ахтан аһарбыт сирдэлэр. Киинэлэртэн биирдэстэринэн Бахсы иһилинэрин Төүгүрстээх алаһытаа сарбабыт-үөскээбит Т. П. Местникова буолар.

1930 с. саха норуотун кулутурнай ололор ааскиллээх
язра-бэиэ-сыдынан буолбута. Саха Кини Ситэринилээх
Комитетин ууралааһынан Саха государственнай драмати-
ческой театр олохтоммута, Саха театр Дьокуускайдаа-
гы Нуучча драматической театрин иһинэн үлэлээбитэ.
Саха национальнай труппаттан төрүттэммитэ. Напхо-
налькой труппа 1925 с. алтынньы ый 17 күнүгэр Н. Д.
Неустроев «Куһараан тыһы» диэн спектаклинан туруоруу-
ппа аралдьыта. Бастагы спектакльга учуутал технику-
мугар үөрэйэ сылдьар Т. Местников сүүрү оруолу оон-
ньообута. Саха государственнай драматической театрин
төрүттөөччүнэн, көдүлээччүнэн уонна быһаччы тэрийээч-
чинэн саха норуотун үбүлүтчүлээх уола П. А. Ойууус-
кай буолар. Кини оччолорго Саха Кини Ситэринилээх
Комитетин Председателинэн үлэлиирэ. Саха государст-
веннай национальнай театрын директориянан Т. П. Мест-
ников аанаммыта уонна театр үлэлиир дьахтанын Калла-
дарашвили уулуссаста тулар тигара дьыта барилдита.
Ити кэмгэ Тарас Павлович баара-суоҕа 26 саастааҕа.
Саха национальнай театрын быһымытынан бастагы спек-
таклаларынан 1930 с. ахсынньы 21 күнүгэр туруоруулу-
бут В. Никифоров «Манчаары» диэн 5 көстүүлээх исто-
рической пьесата буолбута. Театр тэрилиннээбит сыл 28
спектакль туруоруулубут. 4906 көрөөччү сылдьыбит.
1934 с. САССР тэриллибитэ үбүлүөйдээх 10 сылыгар 69
спектаклы туруоран, 15378 көрөөччүнү сыртынаннарбыт-
тар. Саха норуотун дьыһиээх патриота Тарас Павлович
театр национальнай актерскай уонна музыкальнай сүүрү
кадрдарын бөлөҥ бөлөҕүн, буолалары буолан барыта
народнай иттиһинэ үтүөлээх артистары, солистары үөрэт-
тэрэн, итэн, бэлэмнээн үбүлүтчүлээх кытаатын ыһаа-
быта. Театрга 26 сыл режиссеруан үлэлээбит РСФСР
уонна САССР народнай артиһа Спиридон Алексеевич
Григорьев бэйэтин ахтытыгар: «1930 сыллаахха Тарас
Павлович үйүэ тутан көсөстөн, сүбэлээн, мин Москвада
Луначарскай аатынан кини театральнай институтка үө-
рөнэ барбытым уонна 1933 сыллаахха бүтөрөн кэлбитим.
Тарас Павлович директор быһымытынан олус үлэни-
т, кыахтаах, төрөбүт норуотун искусствотын сайыннарын
даниһаах патриота этэ. Үлэтинэр бүтүннүүтүгэр бари-
бытыттан түмүктээх үлэни ирдирэ, хайдах эрэ исти-
һина бэйэ-бэйэлэрингэр хардарыта иттиктабыллаах, эйбэ-
сыһыанаһымын саҕабыллаахтык олохтуура», — диэн су-
руйар. 1932 сыллаахха көрдөөн олохтоох правительство,
бастатай, П. А. Ойууускай кыһамнытынан, Москвада
Луначарскай аатынан театральнай институт иһинэн саха
национальнай актерскай студиятын астаран, онно саха
талааннаах ыччаттарын, ити институттан сыһыана кэлэ
сылдьар С. Григорьевы уонна театр үлэлиир В. Мест-
никовы сүүрдүн-көтүтөн, хомуйтаран, директор талан,
сүүмэрдээн, комиссиялаан, улахан бөлөҕү аарыҕемүһүн
үөрэххэ ыыппыта. Бу бөлөхтөн кэлин республика теат-
ральнай искусствотын ааттаппыт Магрена, Марк Слеп-
овтар, Афанасий Петров үһүөн РСФСР итиннэ Саха
АССР народнай артиһын бөчүөттөөх ааттарын ылыта-
ра Тарас Павлович директордыр сылларыгар драма-

тический искусством эра буолбакка, саха норуотун музыкальный искусствотун төрүттээбитэ. Ол да иһин театры музыкальный-драматический театрынан ааттаабытара. Минна директор табаарына, дождоро Марк Николаевич Жирков, саха норуотун кулуу композитора, быһаччы тэрийээччи буолбута. 1936 сыллаахха балаһан иһин 6 күнүгэр Саха театры иһинин Дьокуускай куоракка маннайгы профессиональной хор тэриллэбитэ. Бу хор коллектива биэр сылыннан састаабы 40 кииһэхэ тийэбитэ. Театр сценатигтан үөрүүлээх, көтүлүлээх меодиналарынан доруфубулламмыт сахалыы ырыалар-тойуктар дьинэрэйдиктэра, нуучча улуу музыкальный културатын баастыг айымньыларын модун доргоонноро дубайдытара. Марк Николаевич «Кыны» хайыакка 1950 с. ахсынныы 23 күнүгэр «Саха театра саха норуотун профессиональной музыкатын төрүттээбитэ» — диэн ыстатыйа тигтар маннык суруйбут: «Билиги театрбыт талааннаах музыкальней кадрдара: сытан-сыл, күнтэн-күн ахсын үүнэн иһэллэр. Музыка дини болбутах саха норуотун ортогуттан республика үтүөлээх артистара Т. П. Местников уонна А. И. Егорова, талааннаах артистар Н. Н. Харитонов, А. П. Лыткина, Н. С. Шепелева уо.д.а. үүнүлэбэр».

Тарас Пилатович норуоттан тахсыбыт дьиниэхэ дэҕис-
тэр талаан этэ. Кини ылдьыр диклэлэрин кытта савала
сүргэхсийини, ытыс таһыныта буолара. Сирең түгэбит-
тэн тунсарайдык туттан тахсан, иһинэр илиитин тар-
бахтарын хатыһа тутан турунан кэбиһэрэ уопша музыка
нан доҕоһуоллатан малаан долгутан барара. Ордук саха
народнай ырыаларын таптаан көрдөөхтүк, долгутуулаах
тык төлөрөн дьонно наһаа сөбүлэтэрэ. «Кыыллаах
арым», «Сото Суорун оҕомһор», «Сир иһин иһини-
мин», «Быттык-быттык Маарыйабин» диэн ырыалар, о.
д.а. таптаан төлөрөрө. Олус үчүгэй куластаара, үксүтөр
дэҕилдэтиг, быһыта тыһтан дыктаткан эрийэн-дэрийэн
ыламыра күөх сүүрүк сүүрүгүрдэрин дурдук киби сүр-
бүн таарыйара. Дээ итинник вокальный искусство эинэ
сайддыбыта. Итинтэн салгыы хореографический искусство
үөскээбитэ. Балет артистара И. Христофоров, К. Посель-
ская, Л. Меккюрдянов, Местников, Абрамов уо.д.а. ил-
палэн театр сценатыгар тахсыбыттара өссө үөрүүнү
үрдөппүтэ. Саха музыкальный-драматический театра
аһас кылгас болдьоххо, 1930 сыл ахсынны
бүтөнүгүттэн 1938 сыл атырдьах ы 1 м 2 р
дизин, сэттэ аһар сыл устата, Т. П. Местников сала-
йытынан, биилэччү тэрийиһинин сүлгүн ситиһилээмни-
тэ. Сахатын норуоттук театр искусствота диэн тугун
былдьарбитэ, кини хараҕын аспыта, умсугуруута.

Ымрыктаах ыар 1937—1938 сыллар үүмүттэрэ. Саха государственной драматический театрын төрүттээбит талааннаах салайааччы, учулччулаах суруйааччы П. А. Ойуунускай хаайыллыбыта уонна «норуот өстөөгө» диэн дьулаан сурах таргаммыта. Хара дьылдаах батыгынан буолбута. 1938 с. балаһан ийин 20 күнүгэр Островский уулуссатын 4 №-дээх дьиэтэгэр Т. П. Местников оҥорор квартиратыгар Ие дьыала иароднай комиссариатын Куттал суох буолуутугар управлениетын үлэһиттэрэ көтөн түспүттэрэ. Суостаахтык дирбиһи киирээт, хаайа уонна дьындайыа кэлбиттэрин туһунан ийитинэрбиттэрэ, Тарас кыра уоллаах кыыһа, кэргэнэ Мария Кирилловна кутталартынан харахтара төгүрүһөн хаалбыттара.

унуохтара халир босхо барбыта. Куттал суох буолуутун
управлениетын отделение иккис отделениегыт оперативнай
уполномоченнай младшай лейтенант Исхибаев эраа
онтохулубут буруйдааһыынан Местникова тиркир
уоска буруйга тардар туһунаа уураабы иштиниэрэр.
Уураахха суруллубут: «Местников Саха сиригэр тэри-
либэт контрреволюционный националистическай тэрилтэ
чийинэз буолан, культурнай фронтта өстөөхтүү үлэни
чимтит. РСФСР Холубунай Сокуолун 58 ыстатыйатын
2-с, 58-7, 58-11 нуунизарынан буруйдааһынгга көрүллэр,
онно Холубунай процессуальнай кодекс 128, 143,
144-6 уонна 148 ыстатыйаларынан салытаран, Местни-
ков Т. П. буруйданааччы быһымынан тардан, Дьокуус-
кай түрмэтигэр хаайымыга тутарга», «Уураабы кытта
субулэбиз» дигэн управление старшай лейтенана Бе-
деев илэн батталбыт.

Тарас Павлович икни сымл бир ил устата халханын сымтан, сордонон-мунганаан, угуохтаах тиринтэ эрэ ордон дыкынгар тиннэн излбитэ. Кини хаан-уруу театрыгар 1944—1947 сыларга директордаабыта, солистаабыта. Кэлин сажа эриллибит Ньурба государственной колхоз-пай театрыгар үлэлээбит, директордаабыта. 1950 сылтан Дьоккуускайдаагы Нуучча государственной театрын директорууан икни апар сымл устата үлэлээбитини кэинэ республикатаады радиокomitee музыкальной биэринтин эпипиттир редакторунан акаминта. 1954 сыллаахтан 1957 сымл алтынны 7 күнүгэр, алобуун тиннэх күннэригар дээр, бэйэтэ төрүттээбит музыкальной-драматическай театрыгар директордаабыта. Кини баара-суога 53 саа-хитар, күөгээр күнүгэр сыдаан олбүтэ ордук кутур-банилаах. Кэргэнэ Мария Кирилловна сэттэтэ ололомму-та, олортон төрүтэрэ улаатан, үөрэнэ, үлээтэн, илэ буолан сириндэбистээрэ, Балгисин Лира, Юрий уонна Мария бааллар. Араларын утуунаан, искусство, куль-турэ кэдрдара, Лира Тарасовна, арааһа, 30 сымл буол-лара буолуо, радиога, телевидениега дикторынан үлэ-лиир. Кини куолаһа—айылраттан айыллыбыт куолаас. Бу сахалыы, нууччалыы сиргэрдэа чуолкайын, ырааһын. Хааста дааран Саха сирэ Союзка тахсар биэриилэрин ыныыта үчүтэйэ бэрдэ. Юрий Тарасович Саха музы-кальной театрын операга артиһынан үлэлиир, кэргэнэ Мария Евсеевна Николаева Саха АССР үтүөлөөх артист-ката, киниэтэр уоллара Айаал сырдаттааччы-художник, кыыстары Гули театр художнига. Быһата, дьлэ кэргэн бүтүннүү искусство дыоно. Тарас Павловичтаах оһооо түгүзүнээрэ иккни оһооро Мария Тарасовна телевиде-ние уонна радио режиссера. Местниковтар дьлэ итинниик үтүөкүн оһолору төрөтөн, бэбээдээн, үөрэттэрэн, дьон оһорон хаалларбыттара. Кинилэр төрөөлүттэрин сырдык кэриэстэрин дьонунуук илтаталлара бэр дьонноруун үөр-дэр. Оттон төрөөбүт нэһилиингиттэ Быхсыттан Тарас Павлович төһөлөөх талааннары көбүлээн, уһууан, үмө-гутан үүннэрбитэй! П. М. Решетников, М. Д. Саспцов, Николай Туоубулаахап—Слепцов, Дария Баращкова уо-ла. Чылылхай сулуус буолан искусство үрдүк мэнэ ха-лааннагар тырыммын умайбыттара. Умайбыттара саха омук саргытын үрдэтэн, аатын ааттатан, Онуохт Тарас Павлович үтүөтэ-нигэте кэмэ суох.

(Сэрин уонна үлэ ветерана, Саха АССР нуруотун хайайыстыбатын үтүөлэх үлэһитэ С. Н. НОГОВИЦЫН «Нуруоттан тахсыбыт талаан» диэн кинигэтиттэн улуусталбы культуриай-сырдатар үлэһэ методической кини бэлэмнээтэ).

АХСЫННЫ 4 КҮНҮТТЭН 13 КҮНҮГЭР
ДИЭРИ—ИНБЭЛИИТТЭР ДЕКАДАЛАРА

Удлуус даяаадтатын сэтгүүний 14
күмүүнээдн 430 М-дээх даяаала

Холбоохуудтайх Нациалар Тариалаларин Генераль-най Ассамблеятын 1992 с алтынны 14 күнүнээдэ рэ-зольюциягыгэр ууина РФ Президени 1993 с, балабан ийин 24 күнүнээдэ 664 М-дээх дьаһалгыгэр олохуура, алхсынны ий 4 күнүттэн 13 күнүгэр дээрн улаууска «Хас биридин иибэлениккэ—болдомтону!» дээрн дөвө-тээх Иибэлениггэр аан дойдугаады күннээрэгэр аанамит декадаларын баллээрэгэ.

Нэнлнхтэр дьаалталарын бэлнлхтэрн эбээл-
лэллхтэр:

1. Бу хүнвэри үрдүк тэрээлүүлэхтик, хас бичирлэг илбэлтхикэ бээр кыаххытынэн көмөлөхөн, субэ-амь буолан, болдомтолоохотук сыйһаннаһан атаараргытыгар.

2. Россия, Саха Республикатын правительстволара өлөрбүт элчигинилэригэр олобура, кинилэр кыһалларын учуоттаан, мастарын, муустарын, отторун тэйдэргэ бу декадага дээрэ уонна лекска устата хааччыбы кэмнэ биллэрэртэ.

3. Үөрэх зуралтантай (начальник Никифоров М. А.)
оюула оюулгүй тимурувский хамсаахынарын им-
б-түүдтэйгээ көмөнү төрийнээр.

4. Доруубуйа харыстабылын управленнета (начальник Алексеев Г. П.) медицинар, уластковай бадымбалар специалисттарын хүүстөрүнөн сытар инбалиттар, кыаммат, инбалит оролдох днэз кэргэнтэр днэлэрэнэн днэз медицинский көрүүнн хлачмаларыт.

5. Кыргыздын үрөттөр музейи (директор Сибирякова)

Р.С.) шибэлжит оёдолор уонна улахан дьон олоһукутарын быыстаппаларын тэрийэрингэр.

6. Ёйчат управлениета (началник: Дмитриев Ю. С.)
сэхалын остуол оошинуударыг, сахымал, дуобан-
на, о.д.д. күрэхтэнидээн тэрийэн ытарыг.

7. Дынз уот, коммунальнэй хайаайнштыбын управленето (начальник Портиягин Н.В.), «Күнэй» коллективный предпритие (директор Гудзев Д.В.) баанньык, парикмахерский эгалдерүмүн босхо туһаннарыгэр.

8. **Культура** управлениета (начальник Аммосов А. И.) Мншм дэвлэригэр нйбэлжиттэргэ жетиг-шнрэх бэсгэдэлри, бизнэсдэри тэрийталниригэр.

9. Телерадиостудия (директор Герасимов В. П.), «Счастья олох» хайшаат редакцията (редактор Попов Г. Г.) киберинтернет олохторун, үлчүлөрүн түгүлүн киришкен сыйраталарыгар.

Сар ахсын сүтэр инбэллэттэр³ улахан болгомтону үүсэрға.

Дийнал туолуутун хотуруолун социальный көмүс-кэллэх буолуу управленистын начальнигар Романов А. П. сүктэрэрэз.

Улуус дьаһалтатын баһылыгы Иван СИВЦЕВ.

ЧУРАПЧЫ СЭЛИЭННЬЭТИГЭР
ДЕКАДАНЫ АТААРЫЫ БЫЛААНА

Ахсынны 4 күнэ — иккэ 6 частын «Айылаан» Кудь-тура дьэтигэр ибэлэниг оёдор уонка улахан дьон айымчаларын быһастапкыта. 7 чаас 30 мүнүүттэн де-каданы айыа, концерт.

Ахснийн 6 хүн—хүн 2 цагтан удуус даяалта-
тын дүгэлтэр соналлын көмүсэллээх буолуу управ

женистик, инбаликтар обществоларын бырабылманла-
тын, дызга инти-үөрүтин кишини тэркиталар сала-
баатчыларынын «төгүрүк остуолдара».

Ахсынныг 7 күнэ—сарсарда 10 чаатан оболонго, күнүс 2 чаатан улахан дьонго нибэллнхтэр обществоларын дьлэтгэр сахыхмакка, сахалыа огуол биньүүлэрыгэр жүрэтэйинилэр.

Ахсынның 8 күнэ—үлэбэ дэнтэн-оһолтон иибэлэнт
булбуттары тэрилтэлэринэн болромтодо ылан көрсү-
лүү.

Ахсынны 9 күнэ—11 чэстэн «Айылаан» Культура дунтаттар Айны ураһаттар төрөлүүттэр «Жиһи санал-та—молун күүсэ дээн»

2 чаргаан «Архив» үнэмтэй.

КЭННЭЭН ХӨРҮҮ.

Ажлынны 11 күнэ—2 мястан культура управлений-
тын дэмжлэгэр туойтан олохук мяастара Т. В. Седли-
цева айыр бичээлэ.

Ахсынын 12 күнү — «Кийи кийинэн оморор, кийи кийинэн тыннанар» — инбалыктарга азымчыт кырданар, соботох сытар кырданар.

Ахсынның 4 күнүттэн 12 күнүгэр дээрн инбэлнитгэр бэлэнилик өгөгүзүн боско, ахсынның 4 уонна 11 күнүгэр—2 күн устата 50 сырынның элчэтинилээх парикмахерскай өгөгүзүн туһаналлар. Толуоннары инбэлнитгэр бэрэстэлинниилэрэктэн Н.А.Чайкаттан үлэ бэрээмэнигэр кэлэн ыларгытыгар.

Төрийэр комитет.

улуустаагы тыа хайаайыстыбатын
Управлениетын кылпабыннай инженера.

